YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
2 päivänä helmikuuta 1988 *

Asiassa 24/86,

jonka Tribunal de première instance de Liège on saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen ensin mainitussa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Vincent Blaizot, opiskelija, Ottignie-Louvain-la-Neuve (Belgia), ja kuusitoista muuta opiskelijaa

vastaan

1) Université de Liège,

2) Université catholique de Louvain,

3) Université libre de Bruxelles,

4) Facultés universitaires Notre-Dame de la Paix, Namur,

jossa

Belgian valtio esiintyy kuultavaksi haastettuna

ennakkoratkaisun erityisesti ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti A. J. Mackenzie Stuart, jaostojen puheenjohtajat G. Bosco, O. Due, J. C. Moitinho de Almeida ja G. C. Rodríguez Iglesias sekä tuomarit T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O'Higgins ja F. Schockweiler,

julkisasiamies: Sir Gordon Slynn,
kirjaaja: hallintovirkamies D. Louterman,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet:

- kantaja, edustajanaan asianajaja L. Misson,
- Université de Liège, edustajanaan asianajaja P. Henry,
- Université catholique de Louvain, edustajanaan asianajaja R. Van Lint,
- Université libre de Bruxelles, edustajanaan asianajaja Waelbroeck,
- Facultés universitaires Notre-Dame de la Paix, edustajanaan asianajaja Van der Heyden,
- Belgian kuningaskunta, edustajanaan asianajaja P. Deltenre,
- Yhdistynyt kuningaskunta, asiamiehenään Mc Henry ja asianajaja Mummery,
- komissio, edustajanaan asianajaja G. H. Beauthier,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen ja 18.2.1987 pidetyn suullisen käsittelyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 17.9.1987 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Tribunal de première instance de Liègen puheenjohtaja on esittänyt 27.1.1986 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 30.1.1986, ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen, joka koskee erityisesti perustamissopimuksen 7 artiklan tulkintaa, voidakseen ratkaista yliopistoihin pääsemiseksi asetettuihin rahoitusedellytyksiin liittyvän ongelman.

2 Nämä kysymykset on esitetty välitoimimenettelyn yhteydessä, jonka Blaizot ja kuusitoista muuta pääasian kantajaa (jäljempänä kantajat) ovat aloittaneet pääasian vastaajien Université de Liègen, Université catholique de Louvainin, université libre de Bruxellesin ja facultés universitaires Notre-Dame de la Paix'n (jäljempänä vastaajat) tekemää päätöstä vastaan, jolla ne ovat kieltäytyneet palauttamasta kantajille näiden ennen asiassa 293/83, Gravier, 13.2.1985 annetun tuomion (Kok. 1985, s. 606) julistamispäivämäärää maksamia "minervaliksi" kutsuttuja ylimääräisiä opintomaksuja (jäljempänä minervali). Kantajat ovat oikeudenkäynnin aikana haastaneet asiaan vastaajaksi myös Belgian valtion.

3 Esitetyistä asiakirjoista ilmenee, että kantajat ovat kaikki Ranskan kansalaisia, jotka ovat saaneet oleskeluluvan opiskelijoina Belgiassa asumista varten ainoastaan opiskellakseen yliopistossa eläinlääketiedettä. Opinnot koostuvat kolmivuotisista *candidature*-opinnoista ja kolmivuotisista *doctorat*-opinnoista. He joutuivat maksamaan kaikilta opiskelijoilta perittävän kirjoittautumismaksun lisäksi kultakin lukuvuodelta henkilökohtaisena osuutenaan toimintakuluista minervalin, jota ei vaadittu belgialaisilta opiskelijoita. Kyseisen minervalin soveltamisesta annettujen erilaisten kuninkaallisten asetusten *(arrêtés royaux)* mukaan maksettava määrä oli 80 000–265 000 Belgian frangia vuodessa.

4 Yhteisöjen tuomioistuin on todennut edellä mainitussa 13.2.1985 antamassaan tuomiossa, että opintomaksun, kirjoittautumismaksun tai lukukausimaksun asettaminen muiden jäsenvaltioiden opiskelijoille ammatillisen opetuksen saamisen edellytykseksi on perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää silloin, kun vastaavaa maksua ei ole asetettu kotimaisille opiskelijoille.

5 Tuomion julistamisen jälkeen kantajat vaativat välitoimimenettelyssä heiltä minervaleina perittyjen maksujen hyvittämistä. Suullisessa käsittelyssä asian käsittelyä lykättiin odottamaan asiaa koskevan Belgian lainsäädännön muuttamista. Muutos tehtiin opetusta koskevalla 21.6.1985 annetulla Belgian lailla (*Moniteur belge* 6.7.1985).

6 Lain mukaan 1.9.1976–31.12.1984 maksettuja minervaleja ei hyvitetä millään tavoin; poikkeuksen muodostavat niiden ammatilliseen koulutukseen osallistuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden maksamat minervalit, jotka ovat yhteisön jäsenvaltion kansalaisia; näissä tapauksissa minervalit palautetaan tuomioistuinten antamien päätösten perusteella, jotka annetaan sellaisten kanteiden perusteella, jotka on nostettu tuomioistuimissa palautuksen saamiseksi ennen edellä mainitun asiassa Gravier annetun tuomion julistamispäivämäärää 13.2.1985.

7 Kansallinen tuomioistuin lykkäsi asian ratkaisua ja esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan kysymyksen:

"Kuuluvatko eläinlääketieteen *candidature-* ja *doctorat*-tasoiseen yliopisto-opetukseen pääsyn taloudelliset edellytykset Rooman sopimuksen 7 artiklassa tarkoitettuun kyseisen sopimuksen soveltamisalaan sekä lukuvuoden 1985–1986 että lukuvuosien 1979–1985 osalta?"

8 Pääasiaa koskevia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja sekä yhteisöjen tuomioistuimelle esitettyjä huomautuksia koskevat tarkemmat tiedot ilmenevät suullista käsittelyä varten laaditusta kertomuksesta. Oikeudenkäyntiasiakirjojen näitä osia käsitellään jäljempänä vain, mikäli se on tarpeen tuomioistuimen perustelujen selvittämiseksi.

9 Kansallisen tuomioistuimen ainoassa kysymyksessä esitetään pääasiallisesti kaksi erillistä ongelmaa:

- ensimmäinen ongelma koskee sitä, kuuluvatko eläinlääketieteen yliopisto-opinnot ammatillisen koulutuksen käsitteeseen siten, että ylimääräisen opintomaksun periminen opiskelijoilta, jotka ovat muiden jäsenvaltioiden kansalaisia ja jotka haluavat ilmoittautua näihin opintoihin, on ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää;

- toinen ongelma on – siinä tapauksessa että vastaus on myöntävä – päteekö tällainen tulkinta ainoastaan tuomion julistamisen jälkeiseen aikaan vai myös sitä edeltäneeseen aikaan.

Ammatillisen koulutuksen käsite

10 Kansallisen tuomioistuimen esittämän ensimmäisen ongelman osalta on todettava, että minervalin asettamista koskevasta Belgian lainsäädännöstä johtuu, että minervali peritään ainoastaan ulkomaalaisilta opiskelijoilta, yhteisön jäsenvaltioiden kansalaiset mukaan lukien. Tämä belgialaisiin opiskelijoihin nähden eriarvoinen kohtelu perustuu näin ollen kansalaisuuteen.

11 Eriarvoista kohtelua, jollaisesta on tässä tapauksessa kyse, on pidettävä ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettynä syrjintänä, jos se kuuluu perustamissopimuksen soveltamisalaan. Kuten yhteisöjen tuomioistuin totesi jo edellä mainitussa 13.2.1985 antamassaan tuomiossa, ammatilliseen koulutukseen pääsyn edellytykset kuuluvat kyseiseen soveltamisalaan.

12 Näin ollen on tutkittava, onko eläinlääketieteen yliopistollinen opetus ammatillista koulutusta.

13 Vastaajat ja Belgian kuningaskunta väittävät, ettei ETY:n perustamissopimuksen 128 artiklassa tarkoitettu ammatillisen koulutuksen käsite koske yliopisto-opetusta, joka on luonteeltaan ennen kaikkea akateemista, vaan käytännöllistä koulutusta. Belgian yliopisto-opintojen osalta *candidature*-opintojen aikana annettua opetusta ei voida missään tapauksessa pitää ammatillisena koulutuksena, koska voidakseen harjoittaa ammattia opiskelijan on saatava tutkintotodistus, joka annetaan vasta *doctorat*-koulutuksen jälkeen.

14 Komissio väittää, että Belgian yliopistotasoisissa oppilaitoksissa annettu opetus kuuluu ETY:n perustamissopimuksen 128 artiklassa tarkoitettuun ammatilliseen koulutukseen. Komissio ja kantajat katsovat, ettei ole olemassa erillistä "akateemista opetusta" ja "ammatillista koulutusta" vaan ainoastaan yliopistojen antaman akateemisen opetuksen yhteydessä annettavaa ammatillista koulutusta.

15 Näiden erilaisten näkemysten suhteen on otettava huomioon, kuten yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainitussa 13.2.1985 antamassaan tuomiossa todennut, että kaikenlainen koulutus, joka pätevöittää tiettyä ammattia tai työtä varten tai joka antaa erityisvalmiudet tällaisen ammatin harjoittamiseen tai tällaisen työn tekemiseen, on ammatillista koulutusta riippumatta oppilaiden tai opiskelijoiden iästä tai koulutustasosta; näin myös siinä tapauksessa, että koulutusohjelmaan kuuluu yleissivistävä osa.

16 Sen selvittämiseksi, täyttävätkö yliopisto-opinnot nämä vaatimukset, on tarkasteltava erikseen sitä, ovatko yliopisto-opinnot luonteeltaan sellaisia, että ne eivät kuulu yhteisön oikeudessa tarkoitettuun ammatilliseen koulutukseen, ja sitä, millä edellytyksillä yliopisto-opinnot pätevöittävät tiettyä ammattia tai työtä varten tai antavat erityisvalmiudet tällaisen ammatin harjoittamiseen tai tällaisen työn tekemiseen.

17 Ensimmäisen kohdan osalta on todettava, ettei sen enempää perustamissopimuksen, erityisesti sen 128 artiklan, määräyksissä kuin niissä tavoitteissa, joihin määräyksillä pyritään, erityisesti henkilöiden vapaan liikkuvuuden alalla, ilmaista pyrkimystä rajata ammatillisen koulutuksen käsitettä siten, että sen ulkopuolelle jäisi kaikki yliopisto-opetus. Kaikissa jäsenvaltioissa on hyväksytty se, että eräiden yliopisto-opintojen tavoitteena on nimenomaan valmistaa opiskelijoita tiettyä myöhempää ammatillista toimintaa varten antamalla heille akateemisella tasolla tiettyjä tietoja ja valmiuksia. Lisäksi Euroopan sosiaalisen peruskirjan, jossa useimmat jäsenvaltiot ovat osapuolina, 10 artiklassa mainitaan yliopisto-opetus yhtenä ammatillisen opetuksen muotona.

18 Lisäksi on otettava huomioon, että jäsenvaltioiden välillä on tässä suhteessa suuria eroja ja että opinnot, jotka kuuluvat yliopisto-opetukseen joissain jäsenvaltioissa, eivät kuulu niihin eräissä muissa. Näin ollen ammatillisen koulutuksen käsitteen rajaaminen koskemaan ainoastaan muuta kuin yliopistollista opetusta johtaisi siihen, että perustamissopimusta sovellettaisiin eri jäsenvaltioissa eri tavoin.

19 Sen seikan selvittämisen osalta, pätevöittävätkö yliopisto-opinnot tiettyä ammattia tai työtä varten tai antavatko ne erityisvalmiudet tällaisen ammatin harjoittamiseen tai tällaisen työn tekemiseen, on korostettava, että näin on paitsi silloin kun opintojen loppukokeella annetaan välitön pätevyys sellaisen ammatin harjoittamista tai sellaisen työn tekemistä varten, joka edellyttää kyseistä pätevyyttä, myös silloin kun kyseisillä opinnoilla annetaan tietyt erityisvalmiudet; tällaisesta on kyse silloin kun opiskelija tarvitsee hankkimi-

aan tietoja tietyn ammatin harjoittamiseksi tai tietyn työn tekemiseksi, vaikka näiden tietojen hankkimisesta ammatin harjoittamista tai työn tekemistä varten ei olisi säädetty laeissa, asetuksissa tai hallinnollisissa määräyksissä.

20 Yliopisto-opinnot täyttävät yleisesti ottaen nämä edellytykset. Poikkeuksen muodostavat ainoastaan tietyt erityiset opintojaksot, jotka ovat luonteeltaan sellaisia, että ne on tarkoitettu sellaisille henkilöille, jotka haluavat pikemminkin syventää yleistietojaan kuin valmistautua työelämään.

21 Sillä että yliopisto-opetus on jaettu kahteen vaiheeseen, kuten Belgian tapauksessa *candidature-* ja *doctorat*-vaiheisiin, ei ole merkitystä. Toinen vaihe, josta annetaan päästötodistus, edellyttää tosiasiassa ensimmäisen vaiheen suorittamista, joten vaiheita on pidettävä yhtenä kokonaisuutena, eikä voida katsoa, että toinen vaihe kuuluisi ammatillisen koulutuksen käsitteeseen mutta toinen ei.

22 Vastaajat väittävät, että minervalin asettaminen on oikeutettua pakottavien, korkeampien vaatimusten vuoksi, joihin kuuluu muun muassa Belgian yliopistotasoisten oppilaitosten henkiinjääminen. Oppilaitosten asema vaarantuisi, jos minervali poistettaisiin, koska minervalin poistaminen kasvattaisi huomattavasti ulkomaalaisten opiskelijoiden määrää Belgiassa, ja lisäisi siten kestämättömällä tavalla oppilaitosten rahoituskuluja. 25.6.1980 annetussa neuvoston päätöslauselmassa hyväksyttiin neuvoston ja 9.2.1976 neuvostossa kokoontuneiden opetusministereiden päätöslauselmalla perustetun koulutuskomitean yleiskertomus, johon sisältyi koulutusta koskeva toimintaohjelma (EYVL C 38, s. 1); päätöslauselmassa annetaan ohjeita siitä, mikä olisi ETY:n perustamissopimuksen asiaa koskevien määräysten oikea tulkinta.

23 On totta, että neuvosto on edellä mainitussa päätöslauselmassa yleisesti hyväksynyt sen, että jäsenvaltiot toteuttavat asianmukaisia toimenpiteitä, jotta muissa jäsenvaltioissa säädettyjen lukumäärää koskevien rajoitusten vaikutukset opiskelijoiden maahanmuuttoon pysyisivät kohtuullisina. Tämänkaltaisen periaatejulistuksen tavoitteena ei kuitenkaan ole, eikä sen vaikutuksena saa olla, sen salliminen, että jäsenvaltio säätää sellaisia toimenpiteitä, jotka aiheuttavat ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä syrjintää.

24 Kansallisen tuomioistuimen esittämään kysymykseen on vastattava ensimmäisen ongelman osalta, että eläinlääketieteen yliopisto-opinnot kuuluvat ammatillisen koulutuksen käsitteeseen, joten ylimääräisen opintomaksun periminen niiltä opiskelijoilta, jotka ovat muiden jäsenvaltioiden kansalaisia ja jotka

haluavat aloittaa nämä opinnot, on ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää.

Ammatillisen koulutuksen käsitteen tulkinnan ajalliset vaikutukset

25 Kantaja ja komissio korostavat, että ennakkoratkaisumenettelyssä annetuilla tuomioilla on periaatteessa taannehtiva vaikutus. Kansallisten tuomioistuinten pitäisi näin ollen noudattaa edellä mainitussa 13.2.1985 annetussa tuomiossa ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklalle annettua tulkintaa myös 1.9.1976 ja 31.12.1984 välisenä ajanjaksona tehtyjen ammatilliseen opetukseen osallistumista koskevien hakemusten osalta. Jäsenvaltio ei voisi näin ollen hyväksyä tällaisen tuomion ajallisia vaikutuksia rajoittavaa lakia, ellei yhteisöjen tuomioistuin ole kyseisessä tuomiossa näin päättänyt.

26 Vastaajat sitä vastoin korostavat, että edellä mainittu 13.2.1985 annettu tuomio on uusi kehitysvaihe yhteisön oikeudessa ja että tällä tuomiolla olisi huomattavia jälkiseurauksia, jos sillä olisi oikeusvaikutus 1.9.1976 lukien. Tilannetta voitaisiin verrata asian 43/75, Defrenne, tilanteeseen (tuomio 8.4.1976, Kok. 1976, s. 455).

27 Tässä yhteydessä on otettava huomioon yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö (katso erityisesti asiassa 61/79, Amministrazione delle finanze dello Stato v. Denkavit italiana, 27.3.1980 annettu tuomio, Kok. 1980, s. 1205), jonka yhteisöjen tuomioistuin 177 artiklassa sille annettua toimivaltaa käyttäen antaa yhteisön oikeussäännölle, selvennetään ja täsmennetään tarvittaessa kyseisen oikeussäännön merkitystä ja ulottuvuutta niin, että yhteisöjen tuomioistuimen tulkinnasta ilmenee, miten tätä oikeussääntöä täytyy tai olisi täytynyt tulkita ja soveltaa sen voimaantulosta lähtien. Tästä seuraa, että tuomioistuimet voivat soveltaa ja niiden täytyy soveltaa näin tulkittua sääntöä myös oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ja jotka on perustettu ennen tulkintapyyntöä koskevaa tuomiota, jos edellytykset kyseisen säännön soveltamista koskevan asian saattamiseksi toimivaltaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi muuten täyttyvät.

28 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on 8.4.1976 antamassaan tuomiossa todennut, se voi vain poikkeustapauksissa, yhteisön oikeusjärjestykseen kuuluvaa yleistä oikeusvarmuuden periaatetta soveltaen, rajoittaa asianomaisten henkilöiden mahdollisuutta vedota tällä tavalla tulkittuun oikeussääntöön vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden riitauttamiseksi. Yh-

teisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällainen rajoitus voidaan tehdä vain pyydetyn tulkintaratkaisun antamista koskevassa tuomiossa itsessään.

29 Tässä tuomiossa ratkaistaan ensimmäistä kertaa, voidaanko yliopisto-opetusta pitää ETY:n perustamissopimuksen 128 artiklassa tarkoitettuna ammattikoulutuksena.

30 Sen ratkaisemiseksi, onko tuomion ajallisia vaikutuksia syytä rajoittaa, on yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön (katso erityisesti edellä mainittu 8.4.1976 annettu tuomio) mukaan otettava huomioon se, että vaikka jokaisen tuomioistuinratkaisun käytännön seurauksia on harkittava tarkkaan, ei oikeuden objektiivisuutta kuitenkaan voida heikentää ja oikeuden tulevaa soveltamista vaarantaa sillä perusteella, että ratkaisulla voi olla tiettyjä vaikutuksia menneen ajan osalta.

31 Tämä tuomio merkitsee kehitysaskelta yliopisto-opintojen sisällyttämisessä yhteisön oikeudessa tarkoitettuun ammatillisen koulutuksen käsitteeseen. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut jo edellä mainitussa 13.2.1985 antamassaan tuomiossa, perustamissopimuksen 128 artiklassa mainittua yhteistä ammattikoulutuspolitiikkaa luodaan asteittain. Ainoastaan tämän kehityksen perusteella on tullut mahdolliseksi määritellä yhteisön oikeudessa tarkoitettu ammatillisen koulutuksen käsite siten, että se kattaa myös yliopisto-opinnot, jotka valmistavat tietyn työn tekemiseen tai tietyn ammatin harjoittamiseen.

32 Yliopisto-opetuksen osalta kehitys heijastuu myös komission toiminnassa. Komission vuonna 1984 Belgialle osoittamista kirjeistä ilmenee, ettei komissio tuolloin pitänyt minervalin asettamista yhteisön oikeuden vastaisena. Vasta 25.6.1985, Belgian kansallisen koulutuksen ministeriöiden vastuuhenkilöiden epävirallisessa kokouksessa, komissio ilmoitti muuttaneensa kantaansa. Kaksi päivää myöhemmin, yli neljä kuukautta edellä mainitun 13.2.1985 tuomion julistamisen jälkeen, komissio totesi neuvoston yhteyteen perustetun koulutuskomitean kokouksessa, ettei se ollut vielä saattanut päätökseen asiaa koskevaa harkintaansa eikä siis vielä muodostanut täsmällistä mielipidettä johtopäätöksistä, jotka olisi tehtävä kyseisestä tuomiosta, joka koski teknistä koulutusta, kuten edellä on todettu.

33 Tällainen komission asenne saattoi erityisesti antaa Belgian asianomaisille tahoille perustellun syyn arvioida, että alaa koskeva kansallinen lainsäädäntö oli yhteisön oikeuden mukainen.

34 Näissä olosuhteissa oikeusvarmuuteen liittyvät pakottavat seikat estävät sellaisten oikeussuhteiden kyseenalaistamisen, joiden oikeusvaikutukset ovat jo lakanneet, kun kyseenalaistaminen horjuttaisi taannehtivasti yliopisto-opetuksen rahoitusjärjestelmää ja kun siitä voisi koitua ennalta-arvaamattomia seurauksia yliopistollisten oppilaitosten asianmukaiselle toiminnalle.

35 Kansallisen tuomioistuimen esittämän kysymyksen toiseen osaan on näin ollen vastattava, ettei ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen voida vedota yliopisto-opintoihin pääsyn osalta sellaisten vaatimusten tueksi, jotka liittyvät tämän tuomion julistamispäivää edeltäviltä ajanjaksoilta aiheettomasti maksettuihin ylimääräisiin kirjoittautumismaksuihin, lukuun ottamatta niitä opiskelijoita, jotka ennen tätä päivämäärää ovat panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet muuten vastaavan vaatimuksen.

Oikeudenkäyntikulut

36 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Belgian kuningaskunnalle ja Yhdistyneelle kuningaskunnalle sekä Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Tribunal de première instance de Liègen presidentin 27.1.1986 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Eläinlääketieteen yliopisto-opinnot kuuluvat ammatillisen koulutuksen käsitteeseen, joten ylimääräisen opintomaksun periminen niiltä opiskelijoilta, jotka ovat muiden jäsenvaltioiden kansalaisia ja jotka haluavat ilmoittautua näihin opintoihin, on ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää.**

2) **ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen ei voida vedota yliopisto-opintoihin pääsyn osalta sellaisten vaatimusten tueksi, jotka liittyvät tämän tuomion julistamispäivää edeltäviltä ajanjaksoilta aiheettomasti maksettuihin ylimääräisiin kirjoittautumismaksuihin, lukuun ottamatta niitä opiskelijoita, jotka ennen tätä päivämäärää ovat panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet muuten vastaavan vaatimuksen.**

Mackenzie Stuart Bosco Due Moitinho de Almeida

Rodríguez Iglesias Koopmans Everling Bahlmann

Galmot Kakouris Joliet O'Higgins Schockweiler

Julistettiin Luxemburgissa 2 päivänä helmikuuta 1988.

P. Heim
kirjaaja

A. J. Mackenzie Stuart
presidentti